

Mihin kääntyisimme ”kielellisen käänteän” jälkeen?

Matti Peltonen

F. R. Ankersmit: *Sublime Historical Experience*. Stanford, Ca.: Stanford University Press 2005, 481 s.

Mitä meille tarjotaan kun ”lingvistisen käänteän” pioneerit ovat puristaneet aiheestaan viimeisetkin mehut ja kustantajalle kuitenkin pitää lähettää uutta materiaalia? Mihin meitä nyt ohjataan kääntymään? Historiateorian piirissä pitkään kielen ylivaltaa suhteessa maailman muihin osiin korostanut hollantilainen aatehistorian ja historiateorian professori Franklin Rudolf Ankersmit (s. 1945) Groeningenin yliopistosta tarjoaa nyt uudeksi ”mestari käsitteeksi” kokemusta.

Hänen tuore artikkelikokoelmansa *Sublime Historical Experience* (2005) lähtee siitä, että ”kielellinen käänne” historiateoriassa perustui valittavaan väärinkäsitykseen. Syytä virheeseen ovat kielifilosofit, jotka eivät olleet vaivautuneet ottamaan huomioon historian tutkimuksen tuottamien tekstien erityislaatua, vaan yksioikoisesti väittivät kaikkien kertomusten olevan yhtäläisesti kaunokirjallisuutta, ”keksittyä, ei löydettyä”.

Koska historian tutkijat eivät suostu pitämään tuotoksiaan kaunokirjallisuuden rinnastettavina mielikuvituksen tuotteina, on Ankersmitin mielestä jo aika historiateoriassakin luopua selaisesta lähtökohdasta. Hän ei irti otossaan erottele ”kielellisen käänteän” erilaisia suuntauksia, vaan hylkää yhtäläisesti kertomuksen rakenteita ihmislajin luontaisina ajan kokemuksen muotona pitävän *narrativismin* kuin kerronnan muotoja maailman tiedostamisen esteinä pitävän *tropologian*kin.

Ankersmit on kehittänyt uutta historiateoreet-

tista käännettään 1990-luvun puolivälistä lähtien [1]. Se tulee selvimmin esille hänen uusimmissa artikkelikokoelmissaan *Historical Representation* (2001) ja *Sublime Historical Experience* (2005) [2]. Molemmat koostuvat pääosin 1990-luvun jälkipuoliskolla työstetyistä teksteistä. Uusimmissa teoksissaan Ankersmit sanoo tarjoavansa ”romantiikkaa” vielä äskettäin suosittuun kielikeskeisen tarkastelun ”rationalismin” sijaan [3]. Kirjassa on, sen rinnalla mitä hän sanoo, vähintäänkin yhtä kiinnostavaa se, mitä hän ei enää sano. Nyt Ankersmitin katse on kääntynyt päättäväisesti taaksepäin. Aiemmin ”kielellistä käännettä” tarjottiin esimerkiksi Ankersmitin, Hayden Whiten ja Keith Jenkinsin kirjoissa uutena, eteenpäin suuntautuvana, jopa kumouksellisena ajatteluna historiateorian piirissä. Ajateltiin, että keskittyminen kieleen korvaisi kaiken ”tieteellisyyden” tavoittelun historian tutkimuksessa 1800-luvun saksalaisesta historismista nykyaikaiseen sosiiaalihin historiaan saakka. Historiateorian uusi aika laskettiin alkaneen Hayden Whiten vuonna 1973 ilmestyneestä teoksesta *Metahistory* [4].

Ankersmitin teoreettinen perääntyminen näkyy siitä, että uusimmissa teoksissaan hän tunnustautuu selvin sanoin historismin kannattajaksi. Historismilla tarkoitetaan historiateoriaa, joka käsitti tutkimuskohteensa kokonaisvaltaisina, jakamattomina ja uniikkeina tapahtumina. Tutkijoiden tuli lähteisiin perehtymisen avulla järjestää tapahtumat ajalliseen järjestykseen, jolloin syntynyt kronologia paljasti syy-seuraus suhteet. Tapahtumien merkitys saatiin selville, kun historian tutkija eläytyi tutkimiansa päättäjien ajatusmaailmaan. Mitään ylimääräistä, esi-

merkiksi myöhemmin syntyneitä käsitteitä tai kirjallisia keinoja ei tekstiin saanut "lisätä".

Historismin arvostelu alkoi jo 1800-luvun lopulla ja siinä on aina ollut keskeisintä tapahtuman käsitteen ympärillä käyty keskustelu. Nykyisin suurin osa historiantutkijoista ei hyväksy käsitystä, että tapahtumien erillisuus ja uniikkisuus estäisivät käsitteiden tai vertailevan menetelmän soveltamisen historiantutkimuksessa. Myös tapahtumien kokonaisvaltaisuus kiistetään usein ja ainakin käytännön tutkimuksessa tapahtumien analyttistä jakamista osiinsa pidetään mahdollisena.

Aiemmin Ankersmitin kiintyminen vanhaan historismin teoriaan ilmeni satunnaisina mainintoina. Useimmiten hän kuitenkin piti sitä "tieteellisyyteen" pyrkivänä ja siksi virheellisenä ajatteluna. Mutta esimerkiksi eräässä artikkelissaan 1989 hän jo ehdotti, että "postmodernismi voidaan nähdä hienostuneempana ja ainakin johdonmukaisempana historismin muotona" [5]. Muutamaa vuotta myöhemmin hän kutsui lähtökohtaansa "my modernized form of historism" ("modernisoitu historismini") [6].

Ankersmit tarjoaakin nyt uusia ajatuksiaan vaihtoehdoksi vain 1960-luvun jälkeiselle historiantutkimukselle, joka hänen mielestään on nojannut "teoriaan" ja on siksi hylättävää [7]. Hyvä historiantutkija luottaa vain vaistoihinsa, sanoo 2000-luvun Ankersmit. Ankersmitin uusi suunta merkitsee myös etäisyyden ottoa pitkäaikaisen esikuvan Hayden Whiten 1970- ja 1980-luvulla esittämistä käsityksistä.

Miten päästä eroon *Metahistorystä*?

Ankersmitin edellisen artikkelikokoelman *Historical Representation* (2001) hätkähdyttävimpiä uudelleenarvioita oli artikkeli "Hayden White's Appeal to the Historians", joka ilmestyi alun perin 1998 *History and Theory*-lehdessä. Siinä hän kehotti historiantutkijoita lukemaan Whiten kirjaa uudella tavalla. Alkuperäisessä 1998-artikkelissa Ankersmit ei vielä esittänyt ehdottamalleen uudelle luetavalle mitään erityistä syytä. Hänen mielestään ei vain ollut enää syytä kannattaa Whiten vanhaa tulkintaa, jonka mukaan kerronnan muodolliset rakenteet ovat sellainen verho, joka esti historiantutkijoita tavoittamasta menynyttä todellisuutta. Tämän uskomuksen mukaan jokainen historiantutkimuksen esittämä tarina (merkityksessä tulkinta) menneisyydestä oli yhtä tosi [8]. Siksi voitiin väittää, että historiallinen selittäminen olisi pelkästään eettinen ja/

tai esteettinen valinta, joka koski sitä millaisen tarinan haluamme kertoa.

Tämä relativistinen suhtautuminen historiantutkimuksen kykyyn tulkintojen tasolla tavoittaa mitään mielekästä menneisyydestä joutui 1980-luvun lopulta lähtien kovan arvostelun kohteeksi [9].

"Hayden White's Appeal to the Historians"-artikkelissaan Ankersmit esitti ajatuksen, ettei Whiten teosta tarvitsekaan lukea edellä kuvatulla skeptisellä tavalla. Nyt olisi parempi lukea *Metahistory* -teosta siten, että se kuvaa kuinka 1800-luvun historiantutkijat ja historiateoreetikot pystyivät luovimaan kielen rakenteiden muodostamassa seinässä olevien murtumien ja aukkojen läpi ja tavoittamaan menneen todellisuuden poeettisen kyvykkyytensä ansiosta. Näin *Metahistory* ei olisikaan lohduton kuvaus historiantutkimuksen mahdottomuudesta, vaan sankaritarina huippututkijoiden ylivoimaisista taidoista.

Uudessa teoksessaan Ankersmit toistaa tämän tulkinnan Whiten teoksesta. Se on olevan tarpeellinen lähtökohta, jotta hänen uuden teoksensa ja *Metahistory*-teoksen välille ei syntyisi ristiriitaa [10].

Vaikka Ankersmit nyt irtisanoutuikin Whiten formalistisesta kirjallisuusteoriasta historiantutkimuksen kannalta epäkiinnostavana, on vielä paljon sellaista joka yhdistää hänet Whiten ajatteluun. Historianfilosofisesti molemmat näkevät samalla tavalla länsimaisen historiantutkimuksen menetyksen tai tuhon tuottaman ahdistuksen purkamisena. Historiantutkimus on lohdutusta. Historiateoreettisesti puolestaan molemmat ovat pohjimmiltaan historistisen teorian edustajia, White sen enempiä asiaa pohtimatta ja Ankersmit tietoisemmin.

Ankersmit on esittänyt oman käsityksensä historisista laajimmin *Aesthetic Politics* (1996) teoksessa, sen ensimmäisessä poikkeuksellisen pitkässä kaksisivuisessa nootissa. Hän erottaa historismin filosofi Karl Popperin lanseeraamasta historisismista (teleologisesta ajattelusta) ja siteeraa Maurice Mandelbaumin esittämää historismin määritelmää, jonka mukaan menneisyyden tapahtumien merkitys ja arvo selviää kun ne asetetaan oikeaan paikkaansa kehityksen virrassa. Tässä siis viitataan historismin lähteiden ajallisena järjestämisenä ja saavutetun kronologian hahmottamisena historiallisena selittämisenä.

Myöhemmissä teoksissaan Ankersmit on palannut useita kertoja Mandelbaumin määritelmään. Määritelmä on niin suppea, että Ankersmit ei itsekään ole siihen oikein tyytyväinen [11]. Sii-

tä jääkin puuttumaan monta historismin teorialle keskeistä piirrettä. Keskeiset sivuutetut piirteet ovat historian tutkimuksen tutkimuskohteen määrittely uniikkeina ja jakamattomina tapahtumina sekä historian tutkimuksen objektiivisuuden turvaaminen ns. eläytymismenetelmällä.

Uuden kirjan kannalta kiinnostavinta Ankersmitin historismikäsitetyksessä on, ettei hän lainkaan kommentoi historismiin kuuluvaa kiistanalaista eläytymismenetelmää, vaatimusta siitä että historian tutkija unohtaa kaiken oppimansa ("sammuttaa itsensä") ja eläytymällä tavoittaa menneisyyden ihmisten ajatukset ja motiivit. Ankersmitin soveltaman hyvin kapean määritelmän jälkeen jää mahdolliseksi keksiä uudelleen, ikään kuin omina oivalluksina historismiin jo alun perin kuuluneita keskeisiä piirteitä. Toinen ongelma on se, että Mandelbaum määritelmä ei myöskään auta erottamaan historismista muita historian tutkimuksen koulukuntia tai suuntauksia. Kiinnostus tapahtumien kronologiaan ainoana kriteerinä ei kovin hyvin erota historian tutkimusta muista inhimillisen tiedostamisen aloista.

Historiallisen kokemuksen käänne?

"Kielellisen käänteen" mentyä ohitse Ankersmit haluaa historian tutkijoiden alkavan pohtia historiallisen kokemuksen käsitettä. Häntä ei kuitenkaan kiinnosta se, miten historian tutkijat tähän mennessä ovat soveltaneet kokemusta keskeisenä metodologisena käsitteenä. Hän ei esimerkiksi mainitse E.P.Thompsonin, Joan Scottin tai Michel Foucault'n aiempaa työtä kokemuksen käsitteen parissa [12]. Ankersmit viittaa kuitenkin muuttaman kerran arkipäivän historiaan, mentaliteettien historiaan ja muistamisen historiaan esimerkkeinä historiallisen kokemuksen uudesta problematisoinnista ja historistisen tutkimusotteen paluusta. Aikaisemmassa tekstissään hän tulkitsi nämä usein "uusiksi historioiksi" kutsutut historian tutkimuksen alueet "postmodernia" historian kirjoitusta edustaviksi avauksiksi. Nyt hänen käsityksensä näyttää muuttuneen tässäkin suhteessa.

Ankersmit jakaa historiallisen kokemuksen käsitteen kolmeen osaan. Ensinnä on objektiivinen historiallinen kokemus, historian tutkijoiden kiinnostuksen kohteena olevien menneisyyden ihmisten kokemus. Siinä menneisyyden ja nykyisyyden, objektin ja subjektin välillä on selvä ero. Se, että Ankersmit pitää historian tutkimuksen kiinnostusta menneisyyden ihmisten kokemuksesta (esim. mentaliteeteista tai maail-

mankuvista) historistisena tai historismin kaltaisena tutkimuksena, on erittäin pulmallista. Historistinen tutkimus oli kyllä keskeisesti kiinnostunut menneisyyden ihmisten ajattelusta ja motiiveista, mutta käsittäkseni ei juuri mentaliteettien tai maailmankuvien kaltaisista kollektiivisista ilmiöistä.

Toinen kokemuksen laji Ankersmitin kehittämässä määritelmässä on subjektiivinen historiallinen kokemus. Sellaista on esimerkiksi historian tutkijan menneisyyden tapahtumista keräämät tiedot. Siinäkin tapauksessa menneisyyden ja nykyisyyden, objektin ja subjektin välillä säilyy selvä ero. Ankersmit ei paljoa pohdi käsitelmääritelmäänsä ja on varmaan aiheellista kysyä, voiko historian tutkimusta kuvata kokemuksen käsitteellä. Itselleni se ei ainakaan tulisi aivan ensimmäisenä mieleen koko tutkimusprosessin määritelmänä. Se, että voimme puhua kokeneista tutkijoista tuskin oikeuttaa pitämään historiallista analyysiä kokemuksena.

Kolmas ja tässä kokoelmassa tärkein historiallisen kokemuksen laji on ylevä tai korkea (subliimi) historiallinen kokemus. Sillä Ankersmit tarkoittaa menneisyyden ja nykyisyyden sulautumista tutkijan mielessä, nopeaa oivallusta tai intuitiota, joka silmänräpäyksessä, ikään kuin vaistonvaraisesti, luo kokonaiskuvan tutkitusta historiallisesta tilanteesta tai kysymyksestä. Ankersmit ei kuitenkaan halua nähdä intuitiota tai inspiraatiota tutkimusprosessin lähtökohtana, kuten esimerkiksi teki Carlo Ginzburg kuuluisassa johtolankaparadigmassaan [13]. Hän nostaa ylevän kokemuksen omaksi erityiseksi kokonaisuudekseen, joka on myytin tapaan toden ja valheen tuolla puolen.

Keskittymällä ylevään historialliseen kokemukseen tutkijan intuition Ankersmit tulee esittäneeksi oman versionsa historistisesta historiateoriasta. Hän korostaa historian tutkijan eläytymistä kokonaisvaltaisina ja jakamattomina esiintyviin menneisyyden tapahtumiin. Tämä kokemus on jotain menneisyyteen sinänsä kuulumatonta, tutkimusprosessissa syntyvä vieras lisä, jota ei voi todistusaineistolla koetella. Näin hän yhdistää historistisen idean historian tutkimuksesta eläytymisenä menneisyyden ihmisten ajatteluun ja whitelaisen tropologian idean historian tutkimuksen yleistyksistä fiktiona, joiden totuudellisuutta ei voi koetella. Railakkaasti Ankersmit kehottaa historian tutkijaa luottamaan mieluummin itseensä kuin Teoriaan. Mutta koska ei voi olla olemassa tutkimusta ilman teoriaa, tämä huudahdus merkitsee "Luota minun teoriaani!" [14].

Miten ”kokemuksellinen käänne” onnistuu?

Ankersmitin uudella historiäteoreettisella yrityksellä on useita myönteisiä puolia. Keskustelua selkiyttää paljon se, että Ankersmit on tunnistanut oman historiäteoreettisen lähtökohtansa. Näin hänen näkökulmansa ankkuroituu selkeämmin historiäteoreettisen keskustelun traditioon ja hänet on helpompi tunnistaa eräänä historismin jatkojalostamiseen osallistuvana teoreetikkona.

Historistisen koulukunnan käyttäminen teoreettisena viiteryhmänä on kuitenkin riskialtista. Tämä liittyy siihen, ettei historismissä ole vuosikymmeniä enää puhuttu edes historiäteoreettisen keskustelun piirissä riittävän täsmällisesti. Käsitys siitä on liudentunut niin ohueksi ja epä-määräiseksi, että monet tutkijat etenkin yhteiskuntatieteiden piirissä käsittävät historismin tarkoittavan yleensä historian tutkimusta, eivätkä ymmärrä historismin sisältävän oman erityisen teoriansa, jota historian tutkimuksen piirissä ei ole suinkaan jaettu yleisesti. Ankersmitin teos tuo keskustelun piiriin erottelua, joihin perehtyminen voi selventää historian ja muiden yhteiskuntatieteiden piirissä käytyjä metodologisia keskustelua laajemminkin.

On myös historiäteoreettiselle keskustelulle virkistävä käänne, että Ankersmit ei enää puolusta sellaisia kielifilosofisia kantoja, joiden puolesta on vaikeata esittää uskottavia perustelua. Ankersmitin suorasukaisuus on virkistävää ja hänen tekemänsä johtopäätökset ovat samansuuntaisia yhdysvaltalaisen *new cultural history* -virtauksen piirissä tehtyjen uudelleenarviointien kanssa [15]. Kielellisen käänteeseen liittyvän skeptisen relativismin sijaan omaksuttu, vielä varsin raakilemainen hahmotelma historiallisen kokemuksen jäsentelystä on varmasti historian tutkijoita kiinnostava avaus ja Ankersmit voi ehkä viimein saada kauan kaipaamansa kontaktin empiiristä tutkimusten tekeviin historian tutkijoihin. Sanastollisesti merkillepantavaa hänen uusimmassa kokoomassaan on, että postmodernin käsitteelle ei enää löydy käyttöä.

Itse pidän epätydyttävänä ratkaisuna sitä, että Ankersmit absolutisoi subliimina historiallisena kokemuksena tiedostusprosessin tai tutkimusprosessin kokonaisuudesta vain sen yhden osan, intuition tai ennakkoaavistuksen. Käsitys, että oivallus tai visio olisi totuudellisuuden tuolla puolen, perustuu vain hänen määrittelynsä. Hän katkaisee ilman perusteluita intuition tai vi-

sion yhteyden siihen, mikä muilla tutkijoilla olisi automaattisesti mielessä tutkimuksen seuraavana vaiheena, hypoteesin luomiseen ja sen todistamiseen.

Jos määritelmä puretaan, purkautuvat myös Ankersmitin johtopäätökset. Kuinka tärkeitä on pitää kiinni subliimin kokemuksen ylitotuudellisuudesta, siitä ettei sitä voida välittömästi todistaa oikeaksi tai vääräksi? Ulkopuolisesta tämä määrittelemällä aikaan saatu tulos vaikuttaa härkäpäiseltä tarpeelta luoda vanhaa ”tropologiaa” muistuttava relativistinen ajatusrakennelma. Voi olla, että tulos on loppujen lopuksi tärkeä vain Ankersmitille itselleen ja hänellekin mahdollisesti vain toistaiseksi.

VIITTEET

- [1] Eräs Ankersmitin ensimmäisistä historiallisen kokemuksen käsitettä esitelleistä teksteistä oli artikkeli ”Can We Experience the Past?” Rolf Torstendahl & Irmeline Veit-Brause (eds.): *History-Making. The Intellectual and Social Formation of a Discipline*. Proceedings of an International Conference, Uppsala, September 1994. Almqvist & Wiksell International, Stockholm 1996, 47–76. Teoksessaan *History and Tropology* (Berkeley, Los Angeles & London: University of California Press 1994, 182–238) Ankersmit puhui vielä ”postmodernista historiallisesta kokemuksesta” ja tarkasteli esimerkkinä sellaisesta nostalgian tunnetta.
- [2] Ankersmitin uudesta suunnasta ks. myös Matti Peltonen: ”After the Linguistic Turn? Hayden White’s Tropology and History Theory in the 1990s”. Anna-Majja Castren, Markku Lonkila ja Matti Peltonen (eds.): *Between Sociology and History. Essays on Microhistory, Collective Action and Nation-Building*. Helsinki: Finnish Literature Society 2004, 87–101. Vrt. myös Patrick H. Huttonin kohteliaaseen, mutta kriittiseen arvioon Ankersmitin teoksesta *Historical Representation* ”Looking for a *Juste Milieu* in a Silver Age of Modesty”, *History and Theory* 44:3, 2005, 348–372. Hutton joutuu käyttämään paljon tekstiilaa kertoakseen Ankersmitille, mitä historian tutkimuksessa on tapahtunut 1920-luvun jälkeen. John Zammito julkaisi samassa lehdessä kriittisen artikkelin Ankersmitin edellisestä teoksesta, ”Ankersmit and Historical Representation”, *History and Theory* 44, 2005:2, 155–181.
- [3] Teos on Ankersmitin omin sanoin ”..an attempt to ‘romanticize’ historical theory again after the ‘rationalism’ of the linguistic approaches to historical writing of the recent past.” Ankersmit 2005, 191.
- [4] Hayden White: *Metahistory. The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press 1973. Teoksessa tarkastellaan historiankirjoituksen poetiikkaa ja esimerkkeinä käytetään sellaisia historian tutkimuksen ja historianfilosofian huippunimiä kuin Hegel, Michelet, Ranke, Tocqueville, Burckhardt, Marx, Nietzsche ja Croce.
- [5] Sit. F. R. Ankersmit: *History and Tropology. The Rise*

and Fall of Metaphor. Berkeley, Los Angeles & London: California University Press 1994, 197.

- [6] F. R. Ankersmit: *Aesthetic Politics. Political Philosophy Beyond Fact and Value*. Stanford, California: Stanford University Press 1996, xiii.
- [7] Ewa Domanska tekemässä haastattelussa, joka ilmestyi 1998 teoksessa *Encounters. Philosophy of History after Postmodernism*, Ankersmit väitti, että Ranken ja Humboldtin ”historismi todella on ainoa historiallinen teoria mitä on koskaan kehitetty historian tutkijoiden piirissä selittämään historiankirjoitusta.” (Domanska 1998, 81).
- [8] Hayden Whiten käsityksen mukaan vain tulkitsevat kertomukset ovat problemaattisia, sen sijaan pelkästään tosiasioita esittävät kertomukset ovat ongelmattomia. Ensinnä mainitut ovat ”keksittyjä”, jälkimmäiset ”löydettyjä”. Ks. tarkemmin Matti Peltonen, nootissa 2 mainittu artikkeli 2004, 92–93.
- [9] Whiten arvostelijoista pisimmälle menee Carlo Ginzburg teoksessaan *History, Rhetoric, and Proof. The Menahem Stern Jerusalem Lectures* (Hanover & London: University Press of New England 1999). Muita tunnettuja kriitikkoja ovat esimerkiksi Paul Ricoeur ja Roger Chartier.
- [10] Ankersmit 2005, 399 alaviite 18. Ensimmäisessä alaviitteessä mainitussa artikkelissaan (Ankersmit 1996, 73) hän vielä esitti, ettei historiallisen kokemuksen pohdiskelu tule millään tavalla sivuuttamaan (reohdista) Hayden Whiten formalistisesta kirjallisuusteoriasta johdettua historiankäsitystä.
- [11] Mandelbaumin määritelmää jo huomattavasti kattavamman luonnehdinnan historismin teoriasta Ankersmit olisi löytänyt käyttämästään Philippe Carrardin erinomaisesta teoksesta *Poetics of the New History. French Historical Discourse from Braudel to Chartier*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press 1992, 3–9.
- [12] E. P. Thompson: *The Making of the English Working Class* (1963). Thompsonin teoksen kokemukskäsitteeseen liittyy laaja kommentoiva kirjallisuus.

Joan W. Scott: The Evidence of Experience. *Critical Inquiry* 17, Summer 1991, 773–797. Michel Foucault käytti usein kokemuksen käsitettä kuvatessaan näkökulmaansa. Siihen on äskettäin kiinnittänyt huomiota mm. Martin Jay teoksessaan *Songs of Experience* (Berkeley, Los Angeles & London: University of California Press 2005, 390–400) ja Thomas R. Flynn teoksensa *Sartre, Foucault, and the Historical Reason* toisessa osassa (Chicago & London: Chicago University Press 2005, 208–230).

- [13] Carlo Ginzburg: ”Johtolankoja. Merkkejä tulkitsevan tietokäsityksen historiasta”, Carlo Ginzburg: *Johtolankoja. Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Suom. Aulikki Vuola. Helsinki: Gaudeamus 1996, 37–76. Ankersmit ei mainitse lainkaan Ginzburgin artikkelia.
- [14] Ankersmit 2005, 283.
- [15] Vrt. Victoria E. Bonnell & Lynn Hunt: ”Introduction”, teoksessa Victoria E. Bonnell & Lynn Hunt (eds): *Beyond the Cultural Turn. New directions in the Study of Society and Culture*. Berkeley, Los Angeles & London: University of California Press 1999, 1–32; Dominick LaCapra: *History and Reading. Tocqueville, Foucault, French Studies*. Toronto, Buffalo & London: University of Toronto Press 2000, 23 ja 181; William H. Sewell, Jr.: *Logics of History. Social Theory and Social Transformation*. Chicago & London: Chicago University Press 2005, 328–339. LaCapra arvostelee Hayden Whiten oppilaita kieltä ja kirjallisuudentutkimusta absolutisoivista ylilyönneistä, Sewell irtautuu ”lingvistisen käänteen” idealistisesta tulkinnasta arvostelemalla Whiten teoriaa suoraan, mutta hyvin hienotunteisesti. Whiten vahvaa asemaa kuvaa se, että hän sai kirjoittaa Bonnellin ja Huntin antologiaan oman vastineensa! (Bonnell & Hunt 1999, 315–324).

Kirjoittaja on professori Helsingin yliopiston Yhteiskuntahistorian laitoksella.